

MARMARA ADASI, ÇAMALTI BURNU I BATIĞI-1998

Nergis GÜNSENİN*
Neriman ÖZAYDIN

1998 yılı "Marmara Adası Çamaltı Burnu I Batığı Sualtı Kazısı" (çalışmalar sırasında burunda Ganos amphoraları taşıyan ve 11.yüzyıla tarihlenen ikinci bir batık bulunmuştur)¹ (Harita: 1) 11 Eylül-3 Ekim tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir².

Projenin ilk senesi "kazı evine yerleşme, ön ve lojistik çalışmalar ve kazı alanının rölovesi" olarak planlanmıştır.

İlk olarak Marmara Belediyesi'nin kazı çalışmalarımızda kullanmak için Kültür Bakanlığı'na beş yıllığına tahsis ettiği liman içindeki binaya (Resim: 1) yerleştirilmiş ve önümüzdeki yıllarda sualtından çıkarılacak eserlerin yerinde konservasyon ve restorasyonlarını yapmak ve binayı çok amaçlı kullanılır hale getirebilmek için Ada Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü ile çalışmaya başlanmıştır.

Kazı çalışmaları sürecinde, ekip üyeleri tarafından, batığa toplam 213 dalış yapılmıştır. İlk senenin bilimsel beklentisi, kazı alanının konum tespiti ve klasik kazı sistemi olan, kareleme planının oturtulmasıydı. Daha önceki senelerde belirtildiği gibi³, batığın kargosu deniz dibinde 20-30 m.ler arasında dağınık bir şekilde yayılmaktadır. Döküntünün boyu yaklaşık 41 m., eni 16.50 m. dir. Bu da karelenecek alanın 41x16.50= 676.50 m² olduğunu gösterir. İlk sene, döküntünün boyutları tespit edilmiş ve batığın ahşabının büyük bir kısmının altında olduğunu düşündüğümüz *amphora* yığınının 2x2 m.lik kareleme planı yapılmıştır (Resim: 2). Sistemi oturtmak için, 1.5 parmaklık, 1.40 m. boyundaki alüminyum borulardan 28 adet çakılmıştır (Çizim: 1). Bütün döküntünün ve karelenen alanın etrafına, malzeme çıkarırken, -üçgenleme sistemi ile ölçüm yapacağımız için-, "web sistemi" (örümcek ağı) kurulmuş ve sözü geçen borulardan 19 adet-referans noktası-, daha çakılmıştır. Kareler ve kulpları görünen 160 adet *amphora* etiketlenmiştir

* Doç.Dr. Nergis GÜNSENİN, İstanbul Üniversitesi, Teknik Bilimler MYO, Sualtı Teknolojisi Programı, Avcılar-İstanbul-TÜRKİYE

E-mail: gunesnin @ bou.edu.tr, web-site: www.nautarch.org

Neriman ÖZAYDIN, Kuva-yi Milliye Müzesi Müdürüğü, Balıkesir-TÜRKİYE

1 Kazı çalışmaları sırasında Çamaltı Burnu'ndan aşağı, plakalık dip yapısına doğru 35-45 metreler arasında Ganos amphoraları taşıyan bir batık daha bulunmuştur. Amphoralar, çoğu tüm olarak (yaklaşık 200 adet orta ve büyük boy amphora sayılmıştır) öbek öbek setlerde toplanmıştır. 30-32 metrelerde iki adet "Y" tipi çapa tespit edilmiştir. Zeminin plakalık ve eğimli olması geminin ahşabının dağıldığına işaret etmektedir.

2 Doç.Dr. Nergis Günsenin'in bilimsel başkanlığında, Balıkesir Kuva-yi Milliye Müzesi adına yapılan kazıya ekip üyesi olarak, Korhan Bircan, Murat Bircan, Dincer Dinç, Tolga Alp, Hande Oktay, Murat Egi katılmış, kazının hükümet temsilciliğini, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nden Gökhan Bozkurtlar yapmıştır. 1998 yılı ilk kazı sezonunun gerçekleştirilmesini sağlayan, başta Kuva-yi Milliye Müzesi Müdürü Sn. Neriman Özaydın olmak üzere, Marmara Belediye Başkanı Sn. Halil Rüştü Kırık'a, Kaymakam Sn. Süleyman Deniz'e, Çınarı Köyü Doğayı Koruma ve Sosyal Yardım Derneği'ne, Atlas Dergisi ve Karanlık Oda Fotoğraf Hizmetleri'ne, kişisel bağışlarda bulunan dostlara (The Marmara İstanbul, Feyyaz Subay, Jeff Hakko, Selçuk Koçay), kazı ekibi ve kaptan Erdoğan Ertaş'a, Gökhan Bozkurtlar'a ve bizlere güven desteği veren Sn. Kenan Yurttagü'nün şahsında Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne teşekkür ederiz.

3 Çamaltı Burnu I Batığı ile ilgili yüzey araştırmaları için bkz. Nergis Günsenin, "1993 Yılı Tekdağ ve Balıkesir İleri Hıçköy-Gazıköy Jeofizik (manyetik), Marmara Adaları Sualtı Araştırması", X. Arkeometri Sonuçları Toplantısı, Ankara, (1995), s. 201-220, "1994 Yılı Marmara Adaları Sualtı Araştırması", XIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara, (1996), p. 357-373.

(Çizim: 2). En az, etiketlenen amphora sayısı kadar *amphora*, kuma gömülü şekilde deniz dibinde yatmaktadır (Resim: 3). Büyük boy *amphora* yüksekliklerinin 80 cm. civarında olduğunu göz önüne alırsak, ahşaba ulaşmak için kazmamız gereken kumun oranı hayli fazla olacaktır.

Kargoya paralel olarak, yaklaşık 15 m. uzaklığında, 112 m. uzunluğunda plakalık ve kumlu bir alana yayılmış 15 tanesi "Y" tipi (11. yüzyıl Serçe Limanı Batığı), 11 tanesi "T" tipi (7. yüzyıl Yassıada, 9. yüzyıl Selimiye Batığı), 4 tanesi belirsiz toplam 30 adet demir çapa bulunmuştur (Çizim: 3). Çapaların büyük bir kısmının batığa ait olduğunu düşünüyoruz⁴. Üst üste bulunan bir "Y" ve "T" çapa ise (Çizim: 3'te sağ ön planda), muhtemelen Çamaltı Burnu I Batığı'na aittir (Çizim: 4). Batık üzerinde, K8 karesinde 1 ve K9 karesinde 2 adet "Y" tipi çapa bulunmuştur (Çizim: 5)⁵. Bu buluntular sayesinde, "Y" tipi ve "T" tipi çapaların *terminus ante quem* tarihini 13. yüzyıla çıkarmış oluyoruz⁶.

Batık alanının ve çapaların renkli diaları, karelemesi yapılan *amphora* yığının fotomozaik çalışması için, siyah beyaz fotoğrafları çekilmiştir⁷ (Çizim: 6).

İlk sene çalışması sonunda, -referans noktalarından alınan ölçümlere göre, kareleme planına oturtulduktan sonra-, K7 (AAJ) ve G11 (AAA) karelerinden iki adet etüt-lük *amphora* çıkarılmıştır (Resim: 4; Çizim: 7). *Amphoraların* içlerindeki sediment üzerinde yapılan araştırma sonucu, çekirdekler bulunmuştur (Resim: 5).

Geminin yükü ve yönü hakkında henüz yorum yapmak erkendir⁸. Yükün konteynırları olan tip IV ve Tip III⁹ *amphoraların* dağılım haritasına baktığımız zaman (Harita: 2, 3)¹⁰, Dr. Günsenin'in tez çalışmaları sırasındaki literatür çalışmalarını da göz önüne alarak, batığın İtalyan kolonileri Karadeniz, ticaret gemisine ait olabileceği fikrini öne sürebiliriz. Tip IV a ve Tip III tipolojisi genelde 12.-13. yüzyıllara işaret etmekte ve bu yüzyıllar Bizans'ın zayıflayıp başta Cenevizliler olmak üzere Constantinopolis etrafında, Batılıların ve Yunanlıların ticarete söz sahibi olduğu yıllardır. Ayrıca gerek Yunanlıların gerekse Bizanslıların Cenevizlilerden ticaret gemisi kiraladığını görüyoruz. Bizanslılar müdahil güçler tarafından sıkıştırılmakta ve hatta 1347 yılına ait bir dokümanda Cenevizlilerin Bizanslılar ile yeni bir barış antlaşması koşulu olarak, Bizanslılardan gemi yapımına son vermeleri istenmektedir¹¹. Batığın kargosu ve ahşabı incelendiğinde, yazılı kaynaklardaki birçok tarihi bilgiye somut deliller geleceğini ümit ediyoruz. Yine ahşabın incelenmesi sonucu, kıyılarımızda yıllardır başarılı kazıları sonucu Akdeniz tekne yapım teknolojisine ışık tutmuş olan Institute of Nautical Archaeology'nin (INA) kronolojisine yeni bir yüzyıl da eklenmiş olacaktır¹².

İlk Sene Değerlendirmesi

Birçok nedenlerden ötürü geç başlayıp sadece 22 günü dalış, 23 günlük ilk sene kazı çalışma sezonumuz sonucu önemli aşamalar elde edilmiştir. Yukarıda sunduğu-

4 Sözü geçen çapaların aynı iki tip olması bu görüşümüzü kuvvetlendirmektedir. Çapalar değişik tiplerde olsaydı -ki bu aca etrafındaki bazı koylarda tespit ettiğimiz durumdur- Çamaltı koyunun çeşitli yüzyıllarda kullanımı tabii bir imkan olduğunu düşündürecekti.

5 Çapaların en fazla tahribata uğramış olanların "T" tipi olma ihtimali de vardır.

6 Çapa çizimleri *in situ* olarak yapılmıştır. Çapalar demir olduğu için görünürdeki şekli veren, demirin üzerine sarımsı olan korozyondur. Korozyon değerlendirilmesi için eserlerin X-ışını radyografi ile etkilendirme mertebeleri ölçülüp, konservasyonlarının yapılması gerekmektedir.

7 Dr. Murat Eği'ye fotoğrafıma çalışmalarındaki, Korhan ve Murat Bircan'a batık ve malzeme çizimlerinde yardımcıları için çok teşekkür ederiz.

8 Çekirdek analizleri sonucu taşınan yük hakkında bilgi sahibi olabileceğiz.

9 Tip III, Tip IV'e oranla çok azdır.

10 Haritalar, Dr. Günsenin'in tezinde kullandığı haritalardır ve Tip IV, tezde sunulan alt tipler içinde IV a olarak yorumlanmıştır, Skz. Nergis Günsenin, *Les amphores byzantines (Xe-XIIIe siècles): typologie, production, circulation d'après les collections turques*, thèse de l'Université Paris I (Panthéon-Sorbonne), Paris (1990), Atelier national de reproduction des thèses de Lille III.

11 Tarihi bilgiler için bkz. Hélène Ahrweiler, *Byzance et la Mer*, Paris, (1966).

12 INA Kronolojisi: Şeytan Deresi Batığı (M.Ö. 16. yüzyıl), Uşuburun Batığı (M.Ö. 12. yüzyıl), Girne Batığı (M.Ö. 4. yüzyıl), Yassıada I Batığı (M.S. 4. yüzyıl), Yassıada I Batığı (M.S. 7. yüzyıl), Selimiye Batığı (M.S. 9. yüzyıl), Serçe Limanı Batığı (M.S. 11. yüzyıl).

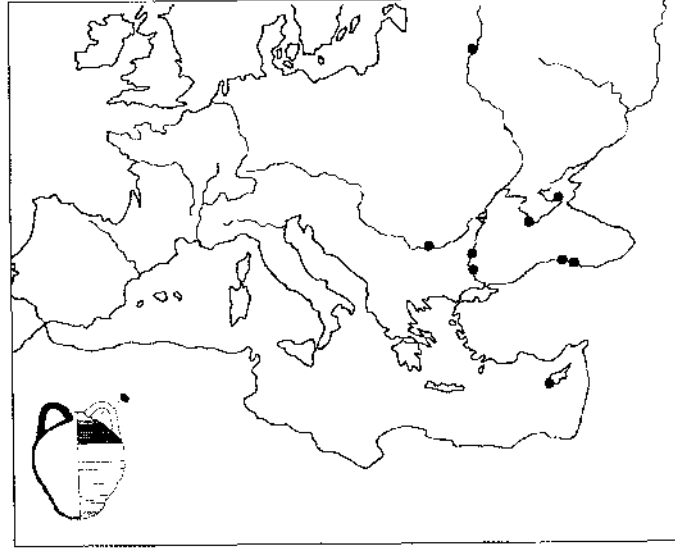
muz bilimsel raporun yanı sıra, adada kurulması planlanan yerel müzenin temelleri de kazı çalışmalarımız sonucu atılmıştır. Başlatılan kazı, "bilimsel anlamda yapılan ilk Türk suafit arkeolojik kazısı olarak" bir ilke imza atmıştır. Adada kurulması planlanan müze kıyılarımızda kurulacak olan (arkeolojik buluntuların sergilenmesinin yanı sıra) ilk yerel balıkçı müzesi olma yolunda, -ilk ada halkının en az bir yüzyıldır süregelen yaşamını yansıtan etnografik eserlerin de sergilenmesi planlanmaktadır- yine bir ilke öncülük edecektir. Ada Belediyesi ve halkının da desteği ile çalışmalarımızın önümüzdeki yıllarda daha verimli hale geleceğini temenni ediyoruz.

7 sene olarak düşünülen projemizde 2. ve 3. yıllarda batık malzemesinin (kargonun) çıkarılması, 4. ve 5. yıllarda tekne ahşabının rölövesi (olası çıkarılması), 6. ve 7. yıllarda ise batığın (malzeme ve olası ahşabının) adada oluşturulacak müzede sergilenmeye hazırlanması planlanmıştır.

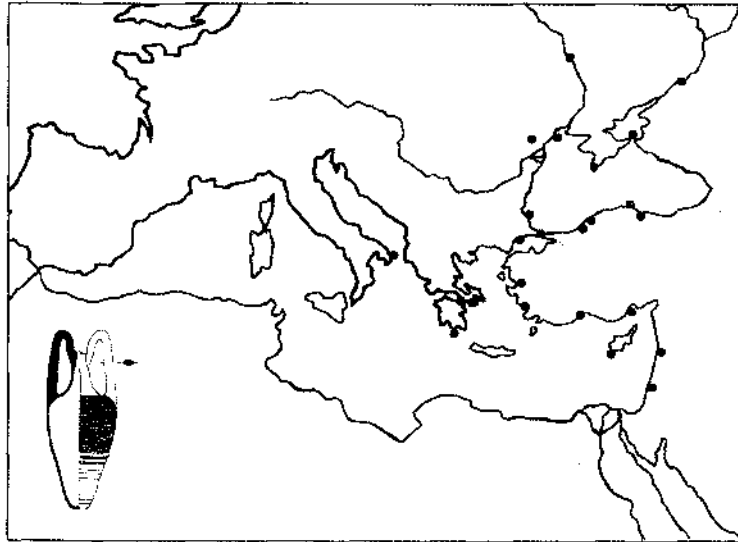
1. Ocaklar Burnu Batığı (MS 11. yy.)
- 2-3. Çamaltı Burnu I- Çamaltı Burnu II Batıkları (MS 13. yy.)
- 4-5. Tekmezar I-Tekmezar II Batıkları (MS 11. yy.)
6. Kocayemişlik Batığı (MS 11. yy.)
7. Anataş adacık (Palapetra) Batığı (MS 11. yy.)
8. Kuyuburnu Kiremit Batığı (MS 7. yy.)
9. Küçük ada Künk Batığı (MS 7. yy.)
10. Taşada (Viranköy) Batığı (MS. 11. yy.)
11. Eşek adaları Batığı (MS 11. yy.)
12. Çıhlı Burnu Batığı (MS 7. yy.)
13. Ekinlik Adası Mermer Batığı (MS 6. yy.)
14. Türkeli (Avşa) Adası Höyüğü (MÖ 3200 – 1100)
- 15-16. Fırın Bölgeleri

Harita: 1

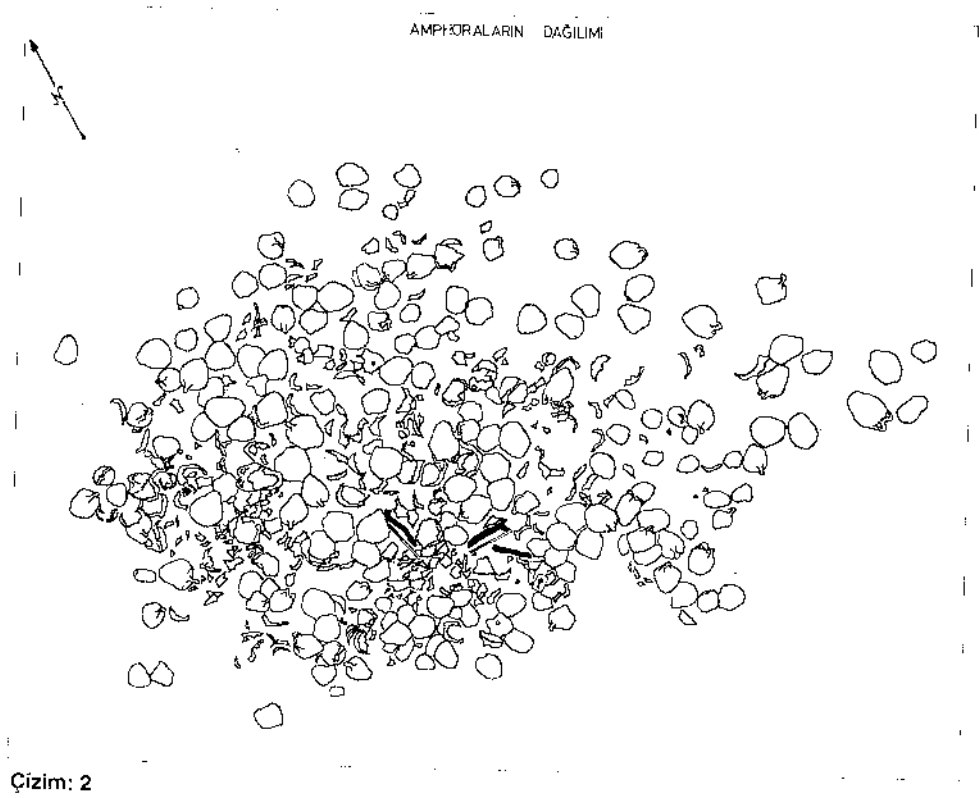
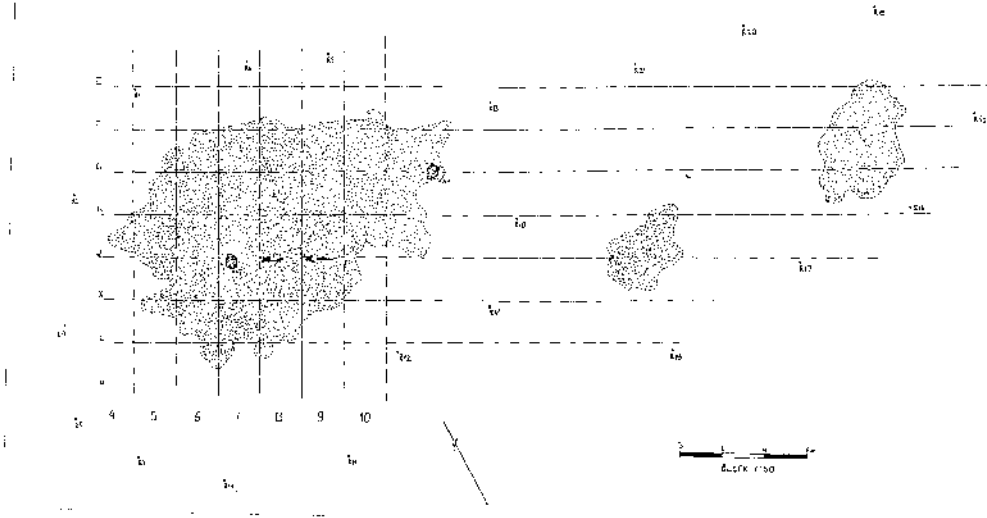
Tip IV a 'nın Dağılım Haritası

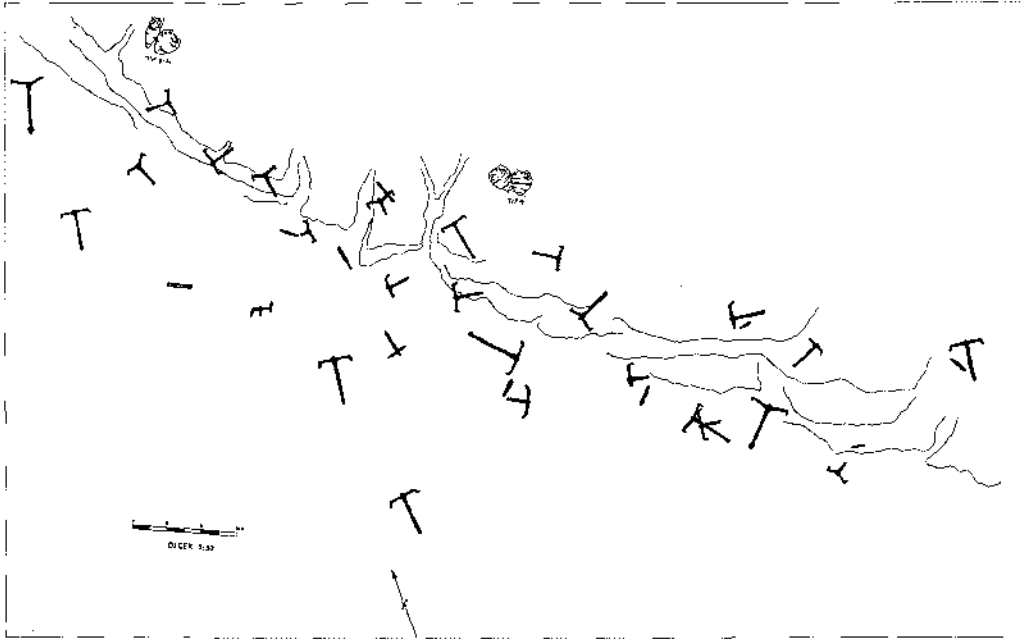
Harita: 2

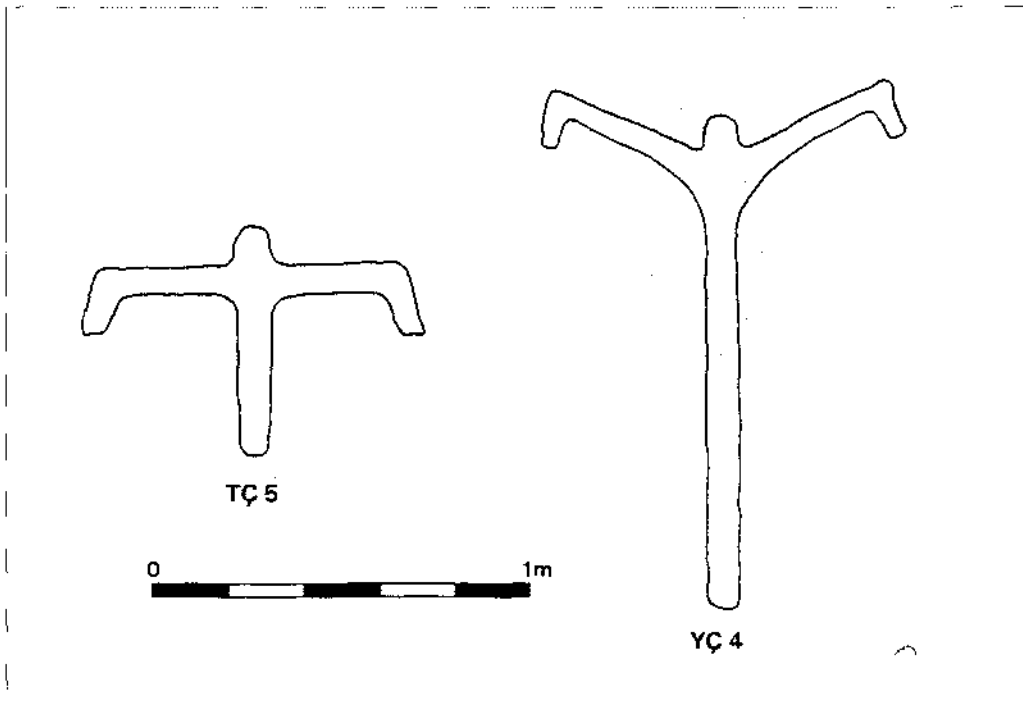
Tip III 'ün Dağılım Haritası

Harita: 3

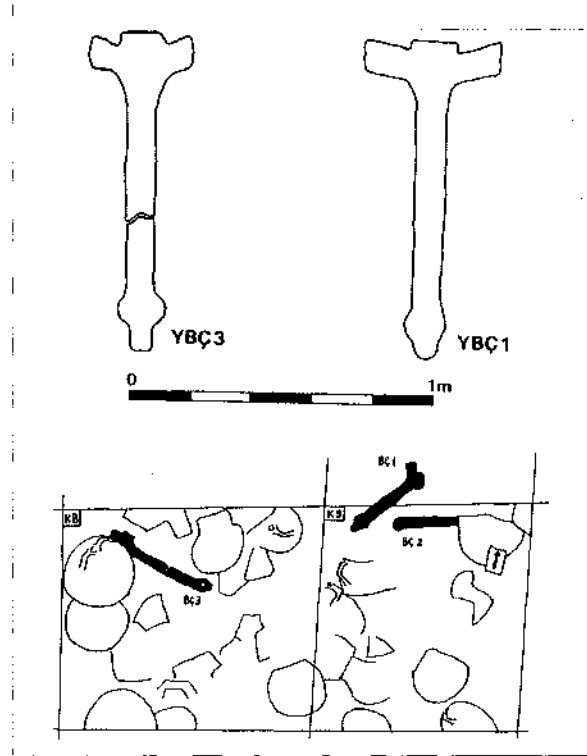

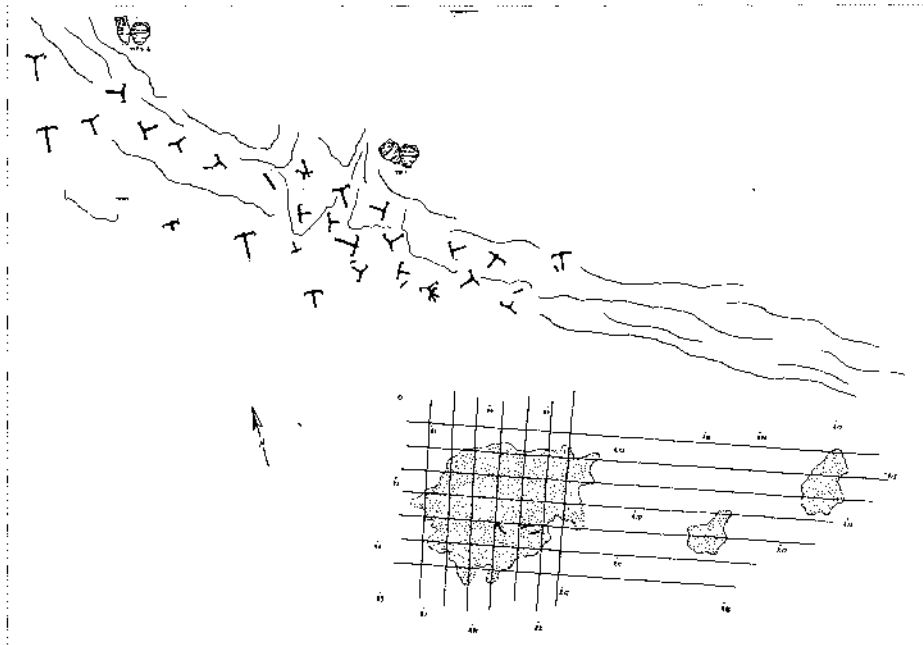
Çizim: 3

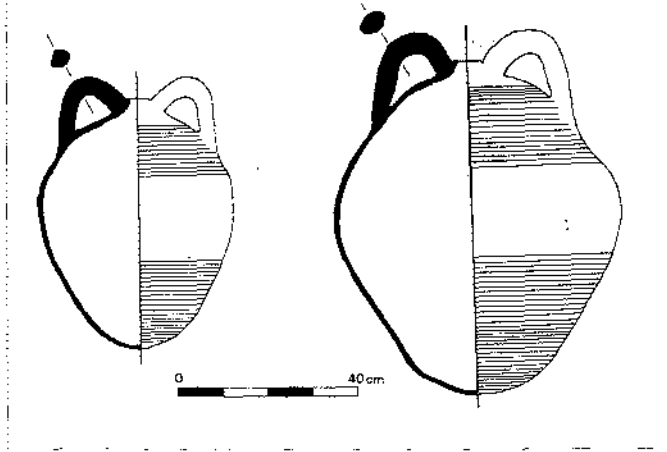
Çizim: 4

Çizim: 5

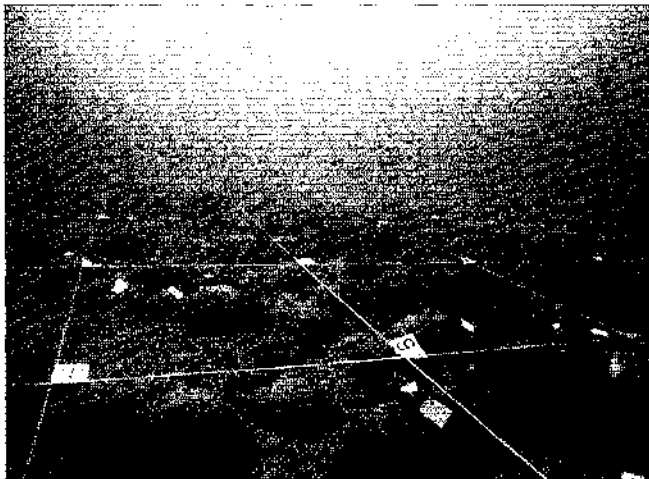
Çizim: 6

Çizim: 7

Resim: 1

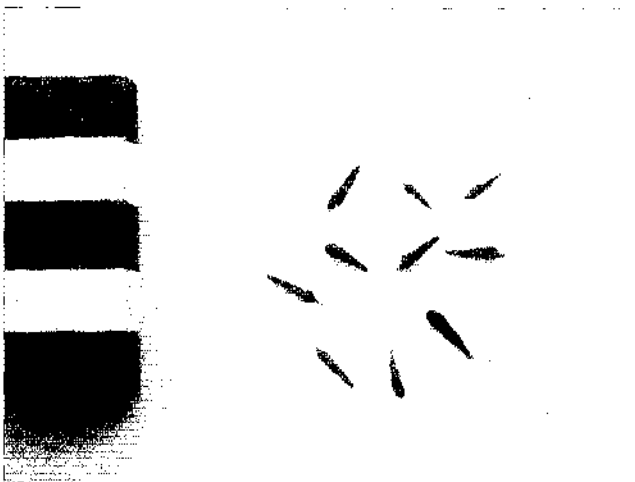
Resim: 2

Resim: 3

Resim: 4

Resim: 5